

Separatum

SZERZETESRENDEK A VESZPRÉMI EGYHÁZMEGYÉBEN

*A Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskolán
2014. augusztus 27–28-án rendezett
konferencia előadásai*

Szerkesztette
Karlinszky Balázs

Veszprém, 2015

A kötet előkészítését és megjelenését támogatta

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Lektorálta

Gárdonyi Máté, Hermann István, Horváth Richárd, Hudi József

Az összefoglalókat fordította, illetve nyelvileg lektorálta
Kupovits Andrea

Borítótervezés, nyomdai előkészítés
Gáty István

A borító Fuxhoffer Damján
Monasterologia c. kötete illusztrációinak
felhasználásával készült

© A tanulmányok szerzői, 2015
©Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár

ISBN 978-615-5471-04-9
ISSN 0238-7190

Kiadja a Veszprémi Főegyházmegye
Felelős kiadó: Márfi Gyula
Nyomdai munkálatok: OOK-Press Nyomda, Veszprém
Megjelent 300 példányban

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ.....	7
<i>Barabás Gábor</i>	
A PÁPAI KIKÜLDÖTT BÍRÓSÁG ÉS A SZERZETESRENDEK A VESZPRÉMI EGYHÁZMEGYÉBEN A KEZDETEKTŐL A 13. SZÁZAD KÖZEPÉIG.....	9
<i>Kertész Balázs</i>	
A BUDAI FERENCES KOLOSTOR TÖRTÉNETE 1444-IG.....	27
<i>Miskei Antal</i>	
A NAGYSZIGETI SZENT ÁBRAHÁM-MONOSTOR	45
<i>Varga Imre Kapisztrán OFM</i>	
A MAGYAR FERENCES PROVINCIA KORMÁNYZÁSA ÉS BELSŐ ÉLETE A 13. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN	65
<i>N. Vida Beáta</i>	
A LÖVÖLDI KARTHAUZI MONOSTOR TÖRTÉNETE.....	83
<i>Vörös Mátyás</i>	
A JOHANNITÁK SZEREPE CSURGÓ	109
<i>Boros Zoltán</i>	
A BAKONYBÉLI BENCÉS APÁTSÁG ARCHONTOLÓGIÁJA 1802–1950	133
<i>Forgó András</i>	
A ZIRCI APÁTSÁG POLITIKAI KÜZDELMEI A 18. SZÁZADBAN	147
<i>Fülöp Éva Mária</i>	
A MAGYAR BENCÉS KONGREGÁCIÓ KAPCSOLATA A VESZPRÉMI EGYHÁZMEGYÉVEL, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL BIRTOKAINAK A JOBBÁGYFELSZABADÍTÁST KÖVETŐ GAZDÁLKODÁSÁRA.....	161
<i>Riedel Júlia</i>	
A PIARISTA REND VESZPRÉMBEN ÉS MAGYARORSZÁGON MÁRIA TERÉZIA ÉS II. JÓZSEF URALKODÁSA ALATT.....	179

Siptár Dániel

SZERZETESSÉG ÉS BÚCSÚJÁRÁS A 18. SZÁZADI VESZPRÉMI EGYHÁZMEGYE
ÉSZAKKELETI RÉSZÉN – A MÓRI KAPUCINUSOK ÉS BODAJK KAPCSOLATA195

Tikovits József

A BUDAI KAPUCINUSOK LELKIPÁSZTORI SZOLGÁLATÁNAK BEMUTATÁSA
A „*HISTORIA PROMONTORIANA (1713–1763)*” ALAPJÁN (forrásismertetés).....213

Bartók Zsófia

AZ ÉRDY-KÓDEX CÉLKÖZÖNSÉGE.
NYELVEMLÉKKÓDEX A NYOMTATÁSOS TERJESZTÉS KÜSZÖBÉN 233

Bilkei Irén

A KÉSŐ KÖZÉPKORI ZALAI BENCÉS HITELESHELYEK SZEREPE AZ ÍRÁS ELTERJEDÉSÉBEN 249

Maczák Ibolya

LELKI VETEKEDÉS. ORLICS (ORLITZ) DÁNIEL (1698–1758) PIARISTA PÁLYAKÉPE261

Pintér Márta Zsuzsanna

SZÍNJÁTÉKOK A PÁPAI PÁLOS GIMNÁZIUMBAN A 18. SZÁZADBAN.....271

Szentgyörgyi Rudolf

GÖRÖG SZERZETESEK TIHANYBAN291

Cúthné Gyóni Eszter

CISZTERCEK A VESZPRÉMI EGYHÁZMEGYÉBEN 1950 ÉS 1958 KÖZÖTT.
A TITKOS RENDI SZERVEZET KIALAKULÁSA, MŰKÖDÉSE ÉS FELSZÁMOLÁSA 307

Hornyák Máté János

VESZPRÉMI ANGOLKISASSZONYOK HEJCÉN..... 333

Karlinszky Balázs

SZERZETESRENDEK A VESZPRÉMI EGYHÁZMEGYÉBEN 1914–1950 KÖZÖTT..... 349

Soós Viktor Attila

DOMONKOS SZERZETESEK A VESZPRÉMI EGYHÁZMEGYE SZOLGÁLATÁBAN 1950 UTÁN 375

Tóth Krisztina

EGY SZERZETES A II. Vatikáni Zsinaton.
KLEMPA SÁNDOR KÁROLY OPRAEM Zsinati részvétele393

Varga Tibor László

„SZENT MARGIT SZENTTÉ AVATÁSA IDEJÉN KERÜLT KAPCSOLATBA EGYHÁZMEGYÉMMEL”
(Mindszenty József)413

A ZIRCI APÁTSÁG POLITIKAI KÜZDELMEI A 18. SZÁZADBAN*

A veszprémi főegyházmegye egyik legnagyobb múltra visszatekintő szerzetesi intézménye a zirci ciszterci apátság. Hála a rend tudós szerzeteseinek, története részletesen ismert 12. századi alapításától az 1950. évi szétszórásig és az azt követő üldözésig. Békefi Remig és tanítványai a 19. század végétől kezdődő évtizedekben több monográfiát is szenteltek a magyarországi apátságoknak, így természetesen a legjelentősebbnek, Zircnek is.¹ Ezt követően Hervay Ferenc Levente elsősorban a rend középkori történetének újabb fontos részleteit tárta fel, de szerzetesrendjének elkötelezett és kiváló szakértelmű kutatójaként a ciszterci közösség 18. és 19. századi múltjáról is számos értékes adatot gyűjtött össze.² Szintén fontos adalékkal szolgált a magyarországi ciszterciek történetének feltárásához Rajeczky Benjámin,³ de az elmúlt évtized kutatási eredményei is azt mutatják, hogy a számos ismert adat ellenére a történészek ma is érdeklődéssel fordulnak a rend és közte a zirci apátság múltjának tanulmányozása felé.⁴

Az alábbiakban a zirci apátság életének 18. századi eseményeit, közelebbről az apátok politikai küzdelmeit vizsgálom, amelyet az országos és a vármegyei szinten folytattak a Rákóczi Ferenc mozgalmát lezáró „szatmári békességet” (1711) követő évtizedekben. A politikatörténet kutatása a történettudományban az elmúlt évtizedekben felbukkant új megközelítések hatására ugyan sokat veszített korábbi jelentőségéből,⁵ létjogosultsága azonban továbbra sem megkérdőjelezhető, ahogy azt híres tanulmányában már Jacques Le Goff is kimutatta.⁶ Az egyháztörténet, jelen esetben a katolikus egyháztörténet és a politikatörténet metszéspontjainak feltárása pedig hozzájárulhat az egyháztörténet mint aldiszciplína integrálásához a történettudomány egészébe. Ezzel is segíthe-

* A dolgozat a Bolyai János Kutatási ösztöndíj támogatásával készült.

¹ BÉKEFI, 1892., BÉKEFI, 1902., ALPÁR, 1942. stb.

² HERVAY, 1984., HERVAY, 1991.

³ RAJECZKY, 1991.

⁴ Lásd többek között GUTTMAN, 2009. tanulmányait.

⁵ VÖ. FORGÓ, 2012.

⁶ Magyar fordításban: LE GOFF, 1987., eredeti megjelenése: LE GOFF, 1971.

tünk eloszlatni azt a – sajnos katolikus kötődésű történész-kutatók, egyetemi oktatók körében is felbukkanó – tévhitet, amely szerint az egyháztörténet művelése legfeljebb a teológiai stúdiumok közé sorolva értelmezhető, és külön kezelendő a „profán” történetírástól. A valóságban azonban a katolikus egyház története a köztörténet keretei között zajlik, mesterséges elszigetelésével megértése is csak részlegesen lehetséges.

A zirci apátság a 18. században

A magyarországi ciszterci apátságok 18. századi történetét sajátos kettősség jellemezte. Egyrészt a monasztikus tradíció és a részben sikeres birtokviszasszerző tevékenység következtében a török kiűzése után újjáéledt intézményeik jelentősnek tekinthető földbirtokállománnyal rendelkeztek.⁷ Másrészt azonban a magyarországi katolikus egyházszervezetben egyáltalán nem tartoztak a befolyásos szerzetesközösségek sorába. Ennek egyik oka abban keresendő, hogy a ciszterciek képviselte monasztikus szerzetesi hagyományok nem álltak összhangban a trienti zsinat után kibontakozott egyházi reformtörekvésekkel.⁸ Noha a vizsgált korszakban a magyarországi ciszterci apátságok már távol kerültek a kontemplatív szerzetesi ideáltól, és bekapcsolódtak a lelkipásztori, valamint az oktatási munkába, ezek intenzitása messze elmaradt a *devotio moderna*, valamint a trienti reformmozgalom hatására megjelent szerzetesközösségek – mindenekelőtt a domonkosok és a ferences rendesalád, valamint a jezsuiták és a piaristák – hasonló tevékenységétől.

A ciszterciek háttérbe szorulásának másik oka a középkor folyamán kialakult kiváltságaikban (*exemptio*) keresendő. A szintén a trienti reform hatására megerősödő püspöki hatalom a század folyamán egyre inkább konfliktusba került a kiváltságaikat őrző monostorokkal. Ez a konfliktus a veszprémi egyházmegye egykori területén kifejezetten felerősödött a korszak egyik legnagyobb hatású, de kompromisszumkésznek (és a vallási türelem hívének) egyáltalán nem nevezhető Padányi Biró Márton püspöksége (1745–1762) idején.⁹ Erről az alábbi sorok is tanúskodni fognak.

A ciszterciek 18. századi előnytelen helyzete végül azzal is magyarázható, hogy apátságaik újjáélesztésében kizárólag a Habsburg Monarchia más tartományaiiban fekvő apátságok vettek részt.¹⁰ Az innen érkező szerzeteseket a magyarországi klérus, de a világi politika is külföldieknek tekintette, akik kezdetben a nyelvismeret hiánya miatt is komoly nehézségekbe ütköztek. Mivel egy-egy apátságban általában kisszámú szerzetes tevékenykedett, a magyar

⁷ DÓKA, 1997. 96–97.

⁸ A trienti zsinatnak a szerzeteseket érintő határozataihoz lásd BEALES, 2003. 29–34.

⁹ A téma mindmáig alapvető irodalma: PEHM, 1934.

¹⁰ A veszprémi egyházmegye monasztikus szerzetesközösségeinek újjáéledéséhez lásd SIPTÁR, 2014.

egyházi és világi elit, és különösen a vármegyei nemesség azzal vádolta a hazai leánymonastorok külföldi anyaapátságait, hogy csak a birtokok megszerzésére és az azokból befolyó gazdasági haszon élvezetére törekednek, a rendi élet visszaállítására ezzel szemben nem fordítanak kellő figyelmet.

A zirci apátság az oszmán uralom kezdeti időszakában, legkésőbb Buda eleste után elnéptelenedett, és a Magyarországon is elburjánzott kommandarendszer áldozatává vált.¹¹ Ezzel párhuzamosan középkori birtokállományának egy részét is elvesztette. Először az alsó-ausztriai Lilienfeld apátsága kísérelte meg Zirc újjáélesztését a 17. század második felében: az osztrák ciszterciek Pápán vásároltak egy házat, innen kezdték meg a birtokok felkutatását és benépesítését. Az anyaapátság nehéz gazdasági helyzete, valamint a magyarországi hadi események miatt azonban Lilienfeld feladta a zirci apátság újjáélesztésére tett törekvéseit, és a már megszerzett birtokokat az apátság jogaival együtt 1699 decemberében 31.000 rajnai forint ellenében eladta a sziléziai Heinrichau (ma Henrików Lengyelországban) apátságának. Az adásvételhez a következő évben I. Lipót is hozzájárult, így a zirci apátság a sziléziai szerzetesközpont tulajdonába került.¹²

Heinrichau ciszterci monostora Szilézia egyik legjelentősebb szerzetesi intézménye volt, apátjai Münsterberg főkapitányaként fontos szerepet töltek be a rendi politikában. Egyházi jogi státusuk is kitüntetett volt: főpapi jelvényeket viselhettek, és a területileg illetékes megyéspüspöktől csaknem függetlenül kormányozhatták apátságukat. Az Örökös Tartományok többi szerzetesi intézményéhez hasonlóan Heinrichau gazdaságilag is gyarapodásnak indult a harmincéves háborút követő évtizedekben, és a szerzetesközösség, vagyis a konvent létszáma is viszonylag magas volt: 1702-ben 39 rendtag élt az apátságban. Ezekkel az okokkal magyarázható, hogy a sziléziai apátságnak miért sikerült hosszútávon megvetnie a lábát Magyarországon. Pedig a kezdet a heinrichaui rendtagok számára is vészterhesnek bizonyult: alig rendezkedtek be az apátság ideiglenes, pápai központjában, Rákóczi fegyveres mozgalma a már elért szerény eredményeket is csaknem semmissé tette. 1704-ben a kurucok magát a pápai házat is feldúlták, az egyik rendtagot pedig börtönbe vették kémkedés vádjával. Így az építő és telepítő munka csak 1711-től indulhatott el ténylegesen a Heinrichauból kinevezett adminisztrátor, Schneider Henrik és utódja, a magyar nyelvet is elsajátító Regnard Gergely vezetésével. Utóbbi 1723-ban már azt jelenthette apátjának, hogy az apátság veszprémi uradalmában öt településen – Zirc, Polány, Berénd, Sóly és Olaszfalu – összesen százkilencven család él. A magyar őslakosság mellett Sziléziából és Krajnából érkezett telepések alkották a falvak lakosságát.¹³

¹¹ A kommandátor apátságokról: MOLNÁR, 2006.

¹² MUSSBACHER, 1982.

¹³ GRÜGER, 1982. 62.

Az apátság története szempontjából fontos esemény volt, hogy a rendtagok 1726-ban Pápáról Zircre költöztek, és megkezdték az oszmán uralom alatt elpusztult templom, valamint a monostor újjáépítését. Utóbbi 1733-ban, előbbi 1745-ben készült el, az itt élő rendtagok száma pedig 1750-ben érte el a tizenkét főt, így kánonjogilag szabályos konvent alakulhatott Schneider Péter perjel vezetésével. Zirc esetében tehát nem igazolható az a korábban már említett vád, hogy anyaintézménye ne gondoskodott volna elegendő számú szerzetesről. A többi magyarországi ciszterci apátság esetében azonban nem volt ilyen kedvező a helyzet. A morvaországi Velehrad ciszterci apátságának tulajdonában lévő Pásztón például az egész korszakban csak néhány szerzetes működött. A csekély létszám és a hiányzó nyelvismeret miatt a pásztóiak csak nagyon korlátozott mértékben vehették ki a részüket a környék lelkipásztori gondozásából, hatásuk eltölpül a szomszédos Gyöngyös ferences szerzeteseinek tevékenysége mellett.¹⁴ Még kirívóbb volt a helyzet a Pest megyei Telki esetében, amely bár az egyik legjelentősebb osztrák bencés apátság, a bécsi „skótok” (*Schottenstift*) tulajdonában volt, mégis egyszerre csak egy-két rendtag tartózkodott itt.¹⁵ Ehhez képest a zirci ciszterciek kiterjedt lelkipásztori munkát végeztek, és számos, az apátság környékén fekvő plébániát pasztoráltak.

A zirci ciszterciek az országos politikában

Ha a dolgozat bevezetőjében kitűzött célt, vagyis a zirci apátság politikai küzdelmeit szeretnénk megvizsgálni, akkor a kérdéshez a következő szempontok szerint közelíthetünk. A korabeli közéletnek két meghatározó színtere volt, egy regionális és egy országos. Az előbbi egyértelműen a vármegyét jelentette, ez a dunántúli Veszprém megye esetében különösen jelentős az itt élő nemesség magas száma miatt is.¹⁶ Az egyház- és köztörténetnek a dolgozat bevezetőjében említett összefonódására Veszprém vármegye is jó példa: a vizsgált korszak nagy részében a megyéspüspök egy személyben a vármegye örökös főispáni tisztségét is betöltötte,¹⁷ a zirci apát pedig a vármegyei nemesség köréhez tartozott.

A közélet országos színtere korszakunkban az országgyűlés volt. A kor diétái a rendi politika sokkal szélesebb spektrumát ölelték fel, mint a mai törvényhozó testületek. Ez nemcsak azt jelentette, hogy sokszor bíraskodási feladatot is elláttak, hanem fórumot biztosítottak az országos (és gyakran egészen partikuláris) ügyek intézésére.¹⁸ A kora újkori politikai kultúra ugyanis

¹⁴ RAJECZKY, 1991.

¹⁵ BONOMI, 1977. 97–101.

¹⁶ HUDI, 1987.

¹⁷ A püspök-főispánokról Biró püspök egyik kortársának példáján: GÓZSY, 2011.

¹⁸ A 18. századi országgyűlésekről összefoglalóan: SZIJÁRTÓ, 2005.

a „jelenlét kultúrája volt”, a rendi közösség elvárta, hogy a döntéshozatalnál mindenki jelen legyen, akire a meghozott döntések vonatkoznak, ezzel legitimálva a határozatokat és a gyűlés működését.¹⁹ Így a diéta alkalmával egybeült az ország nemességének színe-java, lehetőséget biztosítva az informális eszmecserére is. A történeti irodalomban gyakran felbukkanó „Habsburg abszolutizmus”-megközelítés²⁰ ellenére a 18. században is több országgyűlésre került sor, csak az 1765 és 1790 közötti „felvilágosult abszolutista” kormányzati forma próbálta meg kiiktatni a rendi politikának ezt a legmagasabb fórumát – hosszútávon nem sok sikerrel.

Az országgyűlés összetételét egyrészt a tételes joggal gyakran egyenértékű szokásjog, másrészt a téma szakirodalmában sokszor idézett, 1608. évi koronázás utáni első törvénycikk szabályozta. Eszerint a zirci apát, mint olyan „süveges és kiváltságos” (*infulatus et privilegiatus*) apát, aki az országban birtokjoggal rendelkezik az „országlakosok között” (*inter regnicolas*), vagyis a rendi országgyűlés alsótábláján rendelkezik ülés- és szavazati joggal.²¹ Mivel a zirci apáti címet a korszakban Heinrichau apátja viselte, ezért ez a jog valójában őt illette meg. Ha valamilyen oknál fogva személyesen nem tudott részt venni a gyűlésen, akkor szintén a szokásjog és a már idézett törvénycikk értelmében maga helyett követet vagy követeket küldhetett, akik a „távol lévők követeiként” külön csoportot alkottak az alsótáblán.²²

Ismereteink szerint korszakunkban az apát mindössze egyszer vett részt a rendi országgyűlésen egy jeles esemény, III. Károly 1712. május 22-i koronázása alkalmával. A ceremónia után Kahlert Henrik apát azonban hazautazott, és a tanácskozásokon követek útján képviseltette magát. Ez a gyakorlat a későbbi évtizedekben is fennmaradt: a regnáló apátot egy rendtag, általában a zirci apátság adminisztrátora, később perjele képviselte, sokszor egy másik rendtag kíséretében.²³ A zirci apátság *historia domusa* ezt a különböző alkalmakkor más és más indokkal magyarázza, leginkább a nagy távolságra vagy az apát rossz egészségi állapotára hivatkozik a követküldéskor, az osztrák örökösödési háború (1740–1748) kirobbanása után pedig a hadi helyzetre.²⁴ Bár mindhárom ok hihető lenne, a távolmaradások hátterében valójában egészen más magyarázat húzódik meg. Mint láttuk, Heinrichau apátja jelentős egyházi és világi tisztséget töltött be hazájában, így elvárta volna, hogy Magyarországon is megfelelő tiszteletben részesüljön. Ez a korabeli szokások szerint azt jelentette volna, hogy nem az „országlakosok”, vagyis a vármegyei nemesség,

¹⁹ STOLLBERG-RILINGER, 2008. 8–18.

²⁰ Lásd pl. IFJ. BARTA, 1984.

²¹ CJH 1608–1657. 24.

²² Bővebben: VÁMOS, 2012.

²³ Bővebben: FORGÓ, 2009.

²⁴ MNL VeML XII.2.a. Historia Domestica Monasterii Zirciensis, liber I., 1700–1854. (a továbbiakban: B 2/a.) Nr. 7., 9., 23., 80., 168., 276., 395.

a városok, a székes- és társaskáptalanok képviselői, valamint egyéb szerzetesi előljárók és a távollévő követek között az alsó táblán, hanem az érsekek és püspökök, az országos főméltóságok és főispánok, valamint a tisztséget nem viselő arisztokráta között a felső táblán biztosítanak számára helyet. Ehhez azonban a magyar rendiség, különösen az érsekek és a püspökök a szokásjog, valamint a ciszterci rendnek a bevezető sorokban említett hátrányos helyzete miatt nem járultak hozzá. Így a megaláztatást elkerülendő, az apát a személyes megjelenés helyett inkább a képviselőt választotta.²⁵

Ez talán némiképp magyarázatul szolgál arra a jelenségre, hogy a zirci szerzetesek nem túl sok figyelmet fordítottak az országgyűlés munkájára, legalábbis ami a valóban országos ügyeket illeti. A zirci *historia domus* ugyan egy kivétellel valamennyi 18. századi országgyűlésről megemlékezik, azonban általában csak annak körülbelüli időpontját és a követ személyét ismerteti. Más a helyzet azonban akkor, ha az apátságot közvetlenül érintő ügy került napirendre. Két esetben (1712, 1722) a Vidlics Ferenc bakonybéli bencés apáttal folytatott vitáról tájékoztat minket a forrás. A szatmári megegyezést követő első országgyűlési ülésszakon, ahol III. Károly már említett koronázása is lezajlott, a bakonybéli apát pert kívánt indítani Schneider Henrik zirci adminisztrátor ellen. Az okot a két apátság közti birtokvita szolgáltatta. Az oszmán hódítás időszakában ugyanis összekeveredtek a szomszédos szerzetesi intézmények birtokai, a később még fontos szerepet játszó Polány község például eredetileg a bencés apátsághoz tartozott, de 1563-ban az ekkor már szintén elenyészett ciszterci apátság birtokaként kapta meg I. Miksától a pápai várkapitány.²⁶ A kor jogi gondolkodására jellemző módon 1712-ben a személynök az alsó tábla elnökeként nem támogatta a per elindítását, mondván: a zirci apátság van előnyösebb helyzetben, mert jelenleg az birtokolja a kérdéses falvakat.²⁷ Vidlics apát ugyan tíz évvel később újra előhozta az ügyet a zirci adminisztrátornak, de ekkor már nem is kezdeményezett jogi eljárást.²⁸

Az 1728 májusára összehívott országgyűlésen egy másik rend képviselőivel, a jezsuitákéval keveredtek konfliktusba a ciszterciek. Kiriss Ferenc, a pozsonyi jezsuita kollégium rektora, valamint Fasching Ferenc könyvtáros beadványukban nehezményezték, hogy a ciszterci szerzetesek, valamint a pálosok előkelőbb helyet kaptak a diétán, mint a jezsuita rend képviselői. A jezsuiták fellépése mögött az állt, hogy míg a pálos rendfőnököt a már idézett törvény rendelkezése szerint felső táblai megjelenési jog illette meg, a ciszterciek pedig mindhárom, királyi alapítású apátságukból (Zirc mellett Pásztó és Pilis) küldhettek követeket, addig az osztrák jezsuita rendtartomány (amelyhez a magyarországi szerzetesek is tartoztak) összesen csak két követet küldhetett

²⁵ Bővebben: FORGÓ, 2013.

²⁶ SÖRÖS, 1904. 10.

²⁷ MNL VeML XII.2.a. B 2/a. Nr. 7.

²⁸ MNL VeML XII.2.a. B 2/a. Nr. 9.

az országgyűlésbe. A beadvány végül nem járt sikerrel, mert a pálosok és a ciszterciek eredményesen kérték Esterházy Imre hercegprímás (korábban pálos rendfőnök) közbenjárását.²⁹

A korábbiaknál lényegesen nagyobb horderejű ügy került elő a század közepe országgyűléseken. Mint korábban már szó volt róla, a magyar rendek rossz szemmel nézték a külföldi apátságok működését, és ez ellen több ízben is tiltakoztak. Elsősorban a vármegye volt a csatározások terepe, de idővel a diétán is sorra felbukkantak az ilyen tárgyú tiltakozások. Már az 1723. évi dekrétumban is találunk az ügyre vonatkozó passzust. A 71. törvénycikk ugyanis így fogalmaz: „Hogy amely főpapok vagy bármely egyházi javadalmak birtokosai a reájuk bízott egyházakat vagy javadalmakat nem gondoznák, s az épületeket és beruházásokat elpusztulni engednék, a romladozókat pedig fel nem építenék, az ily főpapoknak s bármely javadalmasoknak jövedelmeit Ő legszentségesebb felsége (mint az egyházak legfőbb kegyura) zár alá vétethesse s a mondott egyházak vagy épületek jó karba helyezésére és a telkek helyreállítására fordíttathassa.”³⁰ Ez könnyen vonatkoztatható azokra a külföldi tulajdonban lévő apátsági birtokokra, ahol nem épült újjá az oszmán hódítás korában elpusztult szerzetesház. A törvénycikk elfogadásakor még egyetlen magyarországi ciszterci monostort sem restauráltak, mint láttuk, a zirci is csak 1733-ban készült el.

Ezt követően az 1741. évi országgyűlés ismét előírta, hogy a Magyarországon birtokos külföldi egyháziak fizessék meg a honossági díjat, a jövőben pedig az uralkodó csak magyarokat nevezzen ki egyházi tisztségekbe.³¹ Az előbbinek, vagyis a – mai állampolgárság megszerzéséhez hasonló – honossági eskü letételének és a díj megfizetésének a zirci apátok általában megfeleltek,³² a törvénycikk másik előírása azonban természetesen rájuk nézve is veszélyes volt. Az igazi veszedelem azonban az 1764–1765. évi országgyűlésen fenyegette őket. Ekkor ugyanis több megye is felvette sérelmi pontjai közé a külföldi anyaapátságoknak a magyarországi leánymonostoraitól való elszakítását és magyar apát kinevezését. A *historia domus* tanúsága szerint Zirc ügyében Fejér megye alispánja szólalt fel, mondván: a németek zirci birtokán nincs áldás. Ezenkívül a zirci apátság felkerült a Helytartótanácsnak arra a listájára is, amely az újjá nem épített szerzetesi intézményeket tartalmazta. Az előbbi támadást a veszprémi alispán hárította el, rendre utasítva Fejér megyei kollégáját, hogy az apátság nem az ő megyéjében, hanem Veszprémben fekszik, az utóbbi ügyében pedig Koller Ignác veszprémi püspök-főispán járt el sikerrel.³³ Ekkor még a többi megtámadott apátság is elkerülte a szétválasztást, ez a helyzet II. József feloszlatási rendeleteivel illetve a 19. századi politikai események hatására változott meg.

²⁹ A panaszlevél tartalmát ismerteti: BÉKEFI, 1902. 22.

³⁰ CJH 1657–1740. 631.

³¹ 1741. évi 15. és 17. tc.: CJH 1740–1835. 29, 31.

³² Vö. FORGÓ, 2009. 340.

³³ MNL VeML XII.2.a. B 2/a. Nr. 276.

A zirci ciszterci apátság tehát a többi magyarországi szerzetesi intézményhez és általában az alsótáblai klérus többi tagjához hasonlóan nem tartozott az aktív politikai résztvevők közé. Ezek az egyháziak általában helyi ügyekben hallatták a hangjukat, és testületileg is csak kevés esetben léptek fel érdekeik érvényesítése érdekében.³⁴ Mint az a téma szakirodalmából már ismert, az alsótábla, majd pedig az egész országgyűlés hangadói a 18. század folyamán egyre inkább a vármegyei követek lettek, akik magukat a „józanabb és előkelőbb rész (*sanior et potior pars*)” képviselőinek tartva átvették a kezdeményezést a döntéshozatalban. Ez végül a reformkor idejére az alsótáblai klérus marginalizációjához vezetett.³⁵

A zirci apátság a vármegyei politikában – fellépés a protestáns vallásgyakorlat ellen

A zirci ciszterciek Veszprém megyében természetesen sokkal jelentősebb súlyt képviseltek, mint az országos közéletben. Az itteni politikai tevékenységük leginkább a birtokaikon élő református lakosok nyilvános vallásgyakorlata elleni fellépésben mutatkozott meg.³⁶ A protestáns vallásgyakorlat kérdése a 18. században (is) politikai ügy volt, amit törvénycikkek és uralkodói rendeletek szabályoztak. A korszakunkra kialakult helyzeti jogi környezetét az 1681. évi soproni országgyűlés rendelkezései,³⁷ az ezt „magyarázó” (valójában inkább korlátozó) 1691. évi királyi rendelet (*Explanatio Leopoldina*), valamint III. Károly híres rendeletei (*Carolina resolutio* 1731, 1734) alkották. Ezek röviden összefoglalva csak az ún. artikuláris (törvénycikkben rögzített) helyeken engedélyezték az evangélikus és református lakosság nyilvános vallásgyakorlatát, máshol 1691 óta csak a magán vallásgyakorlat volt megengedett, lelkész működése nélkül. A nem artikuláris helyen lakó protestánsoknak nyilvános egyházi cselekmények (keresztelés, esketés, temetés) végzéséhez egy artikuláris hely lelkészét kellett felkeresniük, és egyúttal meg kellett fizetniük lakóhelyük plébánosa számára az egyházi cselekményért járó illetéket, a stólát. E rendeletek alkalmazása természetesen nagymértékben függött az érintett terület birtokosának hozzáállásától, de vitás kérdésekben a vármegyei és országos hatóságok ezeket a rendelkezéseket vették alapul.³⁸

Mint közzismert, a veszprémi püspökség területén Padányi Biró Márton működése e kérdésben is új korszakot nyitott. Már a székeskáptalan tagjaként, előbb felsőörsi, majd nagyprépost korában is energikusan fellépett az

³⁴ FORGÓ, 2014a.

³⁵ SZIJÁRTÓ, 2005. 310–316.

³⁶ A kérdés vizsgálata a kései konfesszionalizáció aspektusából: FORGÓ, 2014b. 94–98.

³⁷ 1681. évi 25. és 26. tc.: CJH 1657–1740. 285–287.

³⁸ Bővebben: MÁLYUSZ, 1939. 3–23.

egyházmegye területén élő protestáns lakosok „törvénytelen” vallásgyakorlata ellen,³⁹ megyéspüspökként azonban kifejezetten ennek felszámolására törekedett. Negyvennégy protestáns templomot foglalt el, és adott át a katolikusoknak.⁴⁰ Mivel a zirci apátság birtokain is vegyes felekezetű (és etnikumú) lakosság élt, így a ciszterciek is joggal számíthattak a protestáns vallásgyakorlatot célzó törekvéseik során a püspök-főispán támogatására.

A már említett Polány községben a lilienfeldi kormányzás óta a református magyar őslakosság mellett katolikus felekezetű német lakosság is élt. Mivel a középkori eredetű templom az idők folyamán romba dőlt,⁴¹ a református lakosság a 17. század közepén újat épített helyette. A községben református lelkész is szolgált, aki azután is háborítatlanul működött, hogy a település a lilienfeldi apátság birtokába került.⁴² Sőt, sokáig a sziléziai ciszterciek sem léptek fel a községben zajló nyilvános református vallásgyakorlat ellen, de még a katolikus lakosság lelkipásztori ellátását sem szervezték meg, őket a szomszédos Városlőd, majd Kislőd plébánosa pasztorálta.⁴³ Ez az állapot a 18. század közepéig tartott.

1757. július 7-én este a zirci apátság *historia domusának* tanúsága szerint nagy vihar pusztított a környéken, amely az esőzést követő gátszakadás miatt komoly károkat okozott a zirci és olaszfalui halastavakban. Az eseményt feljegyző szerzetes megfogalmazása szerint csak egy vigaszuk volt a cisztercieknek a pusztító vihar után: a felhőszakadás a polányi reformátusok imaházát is romba döntötte. A gyülekezet természetesen szerette volna újjáépíteni a templomát. Bár a források erről nem szólnak, ehhez először a község földesurának, vagyis a zirci apátot képviselő Schneider Péternek a hozzájárulását kellett megszerezniük. Ő minden bizonnyal megtagadta ezt, mert a polányiak a vármegyéhez fordultak engedélyért. A vármegye először meg is adta az engedélyt az építkezésre, de a zirci perjel tiltakozása miatt az ügy a Helytartótanács elé került, amely új vizsgálat lefolytatására utasította a vármegyei hatóságot.⁴⁴ A megyei tisztviselők többször vizsgálódtak Polányban, 1757 novembere és 1758 januárja között. A tanúkihallgatások arra irányultak, hogy megállapítsák: mióta folyik református vallásgyakorlat a faluban, és a református közösség mióta birtokolja a romossá vált templomot. A tanúk egybehangzóan állították, hogy a községben emberemlékezet óta zajlik református vallásgyakorlat, és a templomot is kizárólag reformátusok használták, ott katolikus pap nem szolgált. A vizsgálat a templomromra is kiterjedt, de arról csak az egyik tanú tudta elmondani, hogy köveit a környékbeli elhordták. Másikuk azonban arról tett tanúvallomást, hogy a református lakosok Polány

³⁹ VÉL I.1.13. 1. csomó, pag. 16.

⁴⁰ PEHM, 1934. 241.

⁴¹ BAKAY–KALICZ–SÁGI, 1970. 146.

⁴² PFEIFFER, 1947. 146.

⁴³ HERMANN, 2011. 39. 79. l.

⁴⁴ MNL VeML XII.2.a B 2/a Nr. 211–212.

községet két településnek tekintik, és külön néven is illetik: az őslakosokét Magyar-, a betelepülőkét Németpolánynak.⁴⁵

A vizsgálat tehát a református lakosokat igazolta, a számukra kedvező ítélet kimondása előtt azonban Padányi Biró Márton püspök és Schneider Péter perjel átvette az események irányítását. Előbbi főispáni minőségében 1757 végén, tehát még a vizsgálat lezárulta előtt felszólította alispánját, hogy minden feltűnés nélkül távolíttassa el a polányi református lelkészt. Utóbbi pedig tanúsította, hogy Magyar- és Németpolány valójában egy település, amelyben a katolikus lakosok száma messze meghaladja a reformátusokét.⁴⁶ Ezzel sikerült elérnie, hogy a vármegye ne engedélyezze a templom újjáépítését. A polányi reformátusok azonban 1758. január végén újabb kérvényt írtak az újjáépítési munkálatok engedélyezése ügyében.⁴⁷ A kérdés ismét a Helytartótanácshoz került. A püspök összeszedette a perjellel a Polányra vonatkozó iratokat, amelyek alapján igazolni lehetett, hogy az egy községként került a lilienfeldi apátságtól a sziléziai ciszterciek birtokába, és az oda telepített lakosság révén a település katolikus többségű.⁴⁸ Így a Helytartótanács 1760 októberében nemcsak megtiltotta a református templom újjáépítését, hanem helyére katolikus templom felhúzását rendelte el.⁴⁹

Mivel a református lelkész a templom pusztulása után is a községben maradt, és jobb híján magánháznaknál végezte az istentiszteletet; a püspök és a perjel következő célja ennek megakadályozása lett. El is érték, hogy a Helytartótanács 1761 márciusában újabb rendeletet alkosson, amelyben eltiltotta a református lelkészt hivatalának gyakorlásától, és ismét kinyilvánította katolikus templom építésének szükségességét. Ezt a határozatot helyben felolvasták a polányi reformátusoknak, és tudatták a vármegyével is.⁵⁰

Schneider Péter perjel ezután a katolikus vallásgyakorlat biztosítása érdekében megkezdte a plébánia szervezését Polányban, ekkor azonban a korábban őt támogató püspök ellenállásába ütközött. Mint láttuk, a község birtokjogi helyzete az oszmán hódítás korában megváltozott, és ez az egyházi joghatóság terén sem volt másképp: a 17. század végén több településsel együtt a győri egyházmegyéhez sorolták. Biró püspök azonban elérte, hogy 1747-ben vita nélkül visszakerüljön a veszprémi egyházmegyéhez,⁵¹ így a Helytartótanács határozata után úgy vélte, az ő kötelessége a község katolikus vallásgyakorlatának biztosítása. Általános helynöke útján megkísérelte plébános beiktatását Polányban, de ezt a teveli ciszterci adminisztrátor fellépése megakadályozta.⁵²

⁴⁵ MNL VeML XII.2.a. C 437 b, 438 a–b.

⁴⁶ MNL VeML XII.2.a. C 437c, 438c.

⁴⁷ MNL VeML XII.2.a. C 438 d.

⁴⁸ MNL VeML XII.2.a. C 480 a.

⁴⁹ MNL VeML XII.2.a. C 485 a.

⁵⁰ MNL VeML XII.2.a. C 493 a–f.

⁵¹ HERMANN, 2011. 38–39.

⁵² MNL VeML XII.2.a B 2/a Nr. 242.

Ezt követően, 1761 augusztusában Biró püspök levélben szólította fel a perjelt, hogy hivatalos iratokkal bizonyítsa, mire alapozza az apátság exemptióját, és miként látta el korábban Zirc Polány pasztorációját.⁵³

A perjel levelében felhívta a püspök figyelmét arra, hogy az apátság exemptióját a múltban senki nem háborgatta, a ciszterciek pedig a többi birtokukhoz hasonlóan Polányban is maguk gondoskodtak a lelkipásztori feladatok ellátásáról – mint láttuk ez éppen Polány esetében nem így történt. A perjel továbbá tájékoztatta a püspököt, hogy már megkezdtek a templom építéséhez szükséges előkészületeket, és lelkipásztort is küldtek az apátságból, a magyarul és németül is beszélő Faust Márton személyében.⁵⁴ Ő volt egyébként az első magyarországi születésű rendtag a zirci konventben.⁵⁵ Biró püspök ugyan megpróbálta megghiúsítani beiktatását, ahogy korábban az ő jelöltje ellen is fellépett a teveli ciszterci adminisztrátor, azonban nem járt sikerrel. Az egykori református lelkészklából kialakított oratóriumban a ciszterci lelkipásztor megkezdhette működését.⁵⁶ Padányi Biró Márton tehát főispáni minőségében aktívan támogatta a zirci apátságnak a polányi reformátusok nyilvános vallásgyakorlata elleni fellépését, megyéspüspökként azonban alulmaradt a ciszterciekkel szemben a Polány feletti egyházi joghatóságért vívott küzdelemben.

Konklúzió

Rövidáttekintésünk végén a következő megállapításokat tehetjük a zirci apátság 18. századi közéleti tevékenységéről. A sziléziai szerzetesek hamar beletanultak a magyarországi viszonyokba, és a szatmári megegyezést követő évtizedekben követek útján végig jelen voltak az országos politika legfelsőbb fórumán. Bár valódi országos ügyekben az alsótáblán megjelent egyháziak többségéhez hasonlóan nem hallatták hangjukat, az apátságot érintő kérdésekben képesek voltak érdekeiket érvényesíteni. Ez utóbbi különösen igaz a vármegyei közéletre: a püspök-főispán és a vármegyei hatóságok segítségével sikerrel léptek fel a birtokukon a korabeli katolikus felfogás és a hatályos törvények szerint jogszerűtlenül fennálló nyilvános református vallásgyakorlat ellen. Sőt még azt is képesek voltak meggátolni, hogy a megyéspüspök küldjön katolikus lelkipásztort falvaikba. A Magyarországon működő legtöbb külföldi tulajdonban lévő szerzetesi intézményhez képest tehát magabiztosan vettek részt a korabeli politikai küzdelmekben. Ez a heinrichau apátság bőkezű támogatásának, valamint a Zircen működő rendtagok elkötelezett munkájának eredményességét is mutatja.

⁵³ MNL VeML XII.2.a B 2/a Nr. 243.

⁵⁴ MNL VeML XII.2.a B 2/a Nr. 244.

⁵⁵ Életrajzi adatai: OSZKK Fol. Lat. 4286. fol. 300^v.

⁵⁶ MNL VeML XII.2.a B 2/a Nr. 245. Polány kezdetben filiaként, 1777-től anyaegyházként működött. HERMANN, 2011. 39. 79. lj.

Felhasznált források és irodalom

- MNL VeML = Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, Veszprém
 XII.2.a. = A Ciszterci Rend Zirc-Pilis-Pásztó és Szentgotthárdi Apátságának
 levéltára, Archivum Vetus
- OSZKK = Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár
 Fol. Lat. 4286. = Takács Henricus: *Historia abbatiarum de Zirc, Pilis et
 Pásztó unitarum*. é. n.
- VÉL = Veszprémi Érseki és Főképtalani Levéltár, Veszprém
 I.1.13. = Veszprémi püspöki levéltár, Egyházmegyei Hatóság iratai, Con-
 scriptiones proventuum parochialium
- CJH 1608–1657. = *Corpus Juris Hungarici – Magyar Törvénytár*. Szerk.
 MÁRKUS Dezső. 1608–1657. évi törvéncikkek. Bp., 1900.
- CJH 1657–1740. = *Corpus Juris Hungarici – Magyar Törvénytár*. Szerk.
 MÁRKUS Dezső. 1657–1740. évi törvéncikkek. Bp., 1900.
- CJH 1740–1835. = *Corpus Juris Hungarici – Magyar Törvénytár*. Szerk.
 MÁRKUS Dezső. 1740–1835. évi törvéncikkek. Bp., 1901.
- PFEIFFER, 1947. = PFEIFFER János: *A veszprémi egyházmegye legrégebb egy-
 házlátogatásai (1554–1760)*. Veszprém, 1947. (A veszprémi egyház-
 megye múltjából 10.)
- ALPÁR, 1942. = ALPÁR Lucián: *A zirci apátság függetlenítésének kérdése*.
 Bp., 1942.
- BAKAY–KALICZ–SÁGI, 1970. = BAKAY Kornél – KALICZ Nándor – SÁGI Károly:
Veszprém megye régészeti topográfiája. A devecei és sümegi járás.
 Bp., 1970. (Magyarország régészeti topográfiája 3.)
- IFJ. BARTA, 1984. = IFJ. BARTA János: *A kétfejű sas árnyékában. Az abszolutiz-
 mustól a felvilágosodásig 1711–1780*. Bp., 1984.
- BEALES, 2003. = BEALES, Derek: *Prosperity and Plunder. European catholic
 monasteries in the age of revolution 1650–1815*. Cambridge, 2003.
- BÉKEFI, 1892. = BÉKEFI Remig: *A pilisi apátság története 1541–1814*. Pécs,
 1892. (A zirci, pilisi, pásztói és szent-gotthárdi apátságok története 2.)
- BÉKEFI, 1902. = BÉKEFI Remig: *A pásztói apátság története 1702–1814*. Bp.,
 1902. (A zirci, pilisi, pásztói és szent-gotthárdi apátságok története 4.)
- BONOMI, 1977. = BONOMI, Eugen: *Die ungarische Abtei Telki unter den Wiener
 Schotten (1702–1881). Deutsche und ungarische Bauern bei Benedik-
 tinern*. München, 1977. (Veröffentlichungen des Südostdeutschen Kul-
 turwerks, Reihe B, Bd. 35.)
- DÓKA, 1997. = DÓKA Klára: *Egyházi birtokok Magyarországon 18–19. szá-
 zadban*. Bp., 1997. (METEM Könyvek 19.)

- FORGÓ, 2009. = FORGÓ András: Ciszterci előjárók a 18. századi magyar országgyűlésen. In: GUITMAN Barnabás (szerk.): *A ciszterci rend Magyarországon és Közép-Európában*. Piliscsaba, 2009. (Művelődéstörténeti Műhely. Rendtörténeti Konferenciák 5.) 322–343.
- FORGÓ, 2012. = FORGÓ András: A politika kultúrtörténete. Egy „német” elmélet vitája és annak tanulságai. *Világtörténet* 34 (2012) 171–186.
- FORGÓ, 2013. = FORGÓ András: Az egyházi rend a szatmári megegyezés utáni országos politikában. In: FORGÓ András (szerk.): *Az 1712. évi pozsonyi diéta egy ciszterci szerzetes szemével*. Pannonhalma–Veszprém, 2013. (Fontes ex Archivo Sancti Martini editi I. / A Veszprém Megyei Levéltár kiadványai 32.) 7–63.
- FORGÓ, 2014a. = FORGÓ András: Az egyházi közép-préteg politikai szerepvállalása a török kiűzése után. In: HERMANN István (szerk.): *Padányi Biró Márton veszprémi püspök emlékezete*. Veszprém, 2014. (A Veszprém Megyei Levéltár kiadványai 33.) 25–38.
- FORGÓ, 2014b. = FORGÓ András: A kései konfesszionalizáció magyarországi jellegzetességeiről. *Korall* 57 (2014) 92–109.
- GÓZSY, 2011. = GÓZSY Zoltán: Szempontok Klimó György püspöki és főispáni kinevezéséhez, illetve tevékenységéhez. In: POHÁNKA Éva – SZILÁGYI Mariann (szerk.): *Klimó György püspök és kora. Egyház, művelődés, kultúra a 18. században*. Pécs, 2011. (A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 9.) 142–153.
- GRÜGER, 1982. = GRÜGER, Heinrich: Der Beginn der Union von Heinrichau und Zirc. *Analecta Cisterciensia* 38 (1982) 43–75.
- GUITMAN, 2009. = GUITMAN Barnabás (szerk.): *A ciszterci rend Magyarországon és Közép-Európában*. Piliscsaba, 2009. (Művelődéstörténeti Műhely. Rendtörténeti Konferenciák 5.)
- HERMANN, 2011. = HERMANN István: *A veszprémi római katolikus egyházmegye igazgatása a 18. században*. Bp., 2011. [Doktori disszertáció.]
- HERVAY, 1984. = HERVAY Ferenc Levente: *Repertorium historicum ordinis cisterciensis in Hungaria*. Roma, 1984. (Bibliotheca cisterciensis 7.)
- HERVAY, 1991. = HERVAY Ferenc Levente: A ciszterci rend története Magyarországon. In: LÉKAI Lajos: *A ciszterciek. Eszmény és valóság*. Bp., 1991. 470–492.
- HUDI, 1987. = HUDI József: A Veszprém megyei politikai elit a 18–19. században. In: Á. VARGA László (szerk.): *Rendi társadalom – polgári társadalom 1. Társadalomtörténeti módszerek és forrástípusok. Salgótarján, 1986. szeptember 28–30. Salgótarján, 1987. 99–110.*
- LE GOFF, 1971. = LE GOFF, Jacques: Is politics still the backbone of history? *Daedalus* 100 (1971) 1–19.
- LE GOFF, 1987. = LE GOFF, Jacques: Még mindig a politikatörténet a történelem gerince? Ford. MESTRA Ágota és PATÓ Attila. *Aetas* 5 (1987) 102–114.

- MÁLYUSZ, 1939. = MÁLYUSZ Elemér: *A türelmi rendelet. II. József és a magyar protestantizmus*. Bp., 1939.
- MOLNÁR, 2006. = MOLNÁR Antal: *A bátai apátság és népei a török korban*. Bp., 2006. (METEM Könyvek 56).
- MUSSBACHER, 1982. = MUSSBACHER, Norbert: Die Bemühungen Lilienfelds um die Wiedererrichtung der Abtei Zirc, 1659–1814. *Analecta Cisterciensia* 38 (1982) 22–42.
- PEHM, 1934. = PEHM [MINDSZENTY] József: *Padányi Biró Márton veszprémi püspök élete és kora*. Zalaegerszeg, 1934. (A veszprémi egyházmegye múltjából 2.)
- RAJECZKY, 1991. = RAJECZKY Benjámín: *A pásztói apátság az újkorban*. Pásztó, 1991. (Tanulmányok Pásztó történetéből 2.)
- SIPTÁR, 2014. = SIPTÁR Dániel: A monasztikus szerzetesség megújulása a veszprémi egyházmegyében. In: HERMANN István (szerk.): *Padányi Biró Márton veszprémi püspök emlékezete*. Veszprém, 2014. (A Veszprém Megyei Levéltár kiadványai 33.) 165–193.
- SÖRÖS, 1904. = SÖRÖS Pongrác: *A bakonybéli apátság története. A Pannonhalmától való függés kora 1548-tól napjainkig*. Bp., 1904. (A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története 9.)
- STOLLBERG-RILINGER, 2008. = STOLLBERG-RILINGER Barbara: *Des Kaisers alte Kleider. Verfassungsgeschichte und Symbolsprache des Alten Reiches*. München, 2008.
- SZIJÁRTÓ, 2005. = SZIJÁRTÓ M. István: *A diéta. A magyar rendek és az országgyűlés 1708–1792*. Bp., 2005.
- VÁMOS, 2012. = VÁMOS András: A távollévők követői a 18. századi országgyűléseken. In: SZIJÁRTÓ M. István – SZÜCS Zoltán Gábor (szerk.): *Politikai elit és politikai kultúra a 18. század végi Magyarországon*. Bp., 2012. 53–75.

Political struggles of the Cistercian abbey of Zirc during the 18th century

The settlement of Cistercians from Silesy at Zirc signified a new period not only in pastorate and husbandry. The monks from Heinrichau abbey intended to recover the medieval political influence of the Zirc abbey both on county- and nationwide scales amongst the new disposition set up following the Ottoman decades. Their aspiration resulted in conflicts: noble and holy estates of the country resented the headway of „foreign” (i.e. originating from other provinces of the Habsburg monarchy) monks. These skirmishes are evident in the archives of the Abbey as well as in political sources. The essay presents the stages of this struggle based on documents from the Veszprém County Archives and from the National Archives.